

فرهنگِ کلاسِ درس

تدریس پژوهی (تدریس کاوی)، الگویی برای تغییر و تحول معلمی

دکتر ابوالفضل بختیاری

مقدمه

تدریس پژوهی (درس پژوهی) الگویی ژاپنی برای بهبود و بهسازی فرایند آموزش و یادگیری در کف کلاس درس است. توجه به این ایده در چند سال اخیر در ایران موجب استقبال معلمان، مدیران و مربیان تربیتی شده است، ولی این نگرانی وجود دارد که نکند، این هم مثل اقدام پژوهی (پژوهش عملی معلمان - معلم پژوهنده) دچار انحراف از هدف شود! اگرچه هر دو (تدریس پژوهی و اقدام پژوهی) می توانند به توسعه‌ی توانایی‌های حرفه‌ای معلمان و بهسازی و نوسازی روش و منش معلمی کمک بسزایی کنند، ولی اتفاقات پیش رو، نشانگر آن است که با بخش‌نامه و تأکیدی که می‌شود، تدریس پژوهی فقط به طریقی برای گرفتن امتیاز و جشنواره‌ی تدریس تبدیل شده است!

تدریس پژوهی (تدریس کاوی) باید به وسیله‌ی معلم و برای بهبود معلمی در کف کلاس درس انجام شود. درواقع می‌توان گفت، درس پژوهی الگویی روشمند، هدفمند، نظاممند، فرایندمحور و کلاس‌مدار برای پژوهش در کلاس درس است که معلمان را ترغیب می‌کند به مطالعه‌ی تدریس بپردازند. معلمان در این شیوه همکار خود را به کلاس خود را به کلاس خود فرا می‌خوانند و در کلاس خود را به روی دیگر معلمان می‌کشایند تا رفتارهای کلاسی، شیوه‌ی تدریس و گفت‌وگوهای خود را در آیینی دوست‌بینند. به بیان دیگر، معلم دیگری به کلاس درس همکارش دعوت می‌شود تا رفتارهای معلمی او را مشاهده، مطالعه، مقایسه و بازاندیشی کند. در این نوشتار، از منظر تدریس پژوهی (تدریس کاوی) به فرهنگ کلاس درس، تلاش‌ها و چالش‌های پیش رو خواهیم پرداخت. درس پژوهی (تدریس کاوی)، پژوهش مشارکتی معلمان

در کلاس درس است. این الگو را با عنوان مطالعه‌ی درس و «پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس»، برای اولین بار دکتر سرکارآرانی (۱۳۷۸) در ایران مطرح و مورد توجه قرار داد. این الگوی اثربخش بهسازی آموزش و یادگیری می‌تواند در نظام آموزشی و آموزش و یادگیری معلمان کشور تحولی ایجاد کند. به نظر می‌رسد، اگر آموزش و پرورش برای ارتقای کیفی مدرسه و تحول در فرهنگ آموزش، فرهنگ مدرسه و فرهنگ کلاس و درس عزم جدی دارد، باید به روش تدریس کاوی جدی توجه و در ده سال آینده نتایج آن را ارزیابی کند. الگوی درس پژوهی کاری زمان‌بر، فرایندمحور و دیربازده، ولی اثربخش است.

تدریس پژوهی می‌خواهد معلمان را به «گفت‌وگو»، جست‌وجو، مباحثه، مذاکره، و نقد و بررسی تمامی فعالیت‌های آموزش و یادگیری در کلاس درس علاقه‌مند کند. شاید «شوق یادگیری» در خود و دانش‌آموزان افزایش یابد. این الگو به گفته‌ی سرکارآرانی و حبیب‌زاده بسیار ساده، ولی در عمل مشکل است. به نظر نگارنده، معلمان قبل از اینکه کلاس خود را به روی همکار باز کنند، باید ذهن و فکر خود را باز کنند و با این ایده که مشاهده‌ی همکارم می‌تواند در تدریس و معلمی من نقطه عطفی برای تبدیل کلاس به «کلاس یادگیرنده» باشد، شروع کنند.

برخی معلمان از دعوت همکاران و بودن آن‌ها در کلاسشان نگران‌اند. برخی می‌ترسند در کلاس خود را به روی همکارانشان باز کنند، چون اگر همکاری به کلاس بیاید، حتماً کلاس و کلاس‌داری و معلمی در آینه رُخ می‌نمایند و آینه، هرچه خوبی، خوشی و زیبایی را روبه‌رو نشان می‌دهد، نه چون شانه عیب را به صد زبان پشت‌سر و موبه‌مو گوید.

اشاره به:

دوست دارم که دوست عیب مرا همچو آینه روبه‌رو گوید
نه چون شانه پشت‌سر رفته موبه‌مو گوید

با نگاهی به فرهنگ آموزش در ایران و به‌ویژه فرهنگ مدرسه، می‌توان گفت هنوز در نظام آموزشی ایران فرهنگ گفت‌وگوی حرفه‌ای در مدارس شکل نگرفته است! برخی معلمان معلمی را کاری سهل می‌دانند و یادگیری از همتایان را کاری بس دشوار. آن‌ها از باز کردن در کلاس نگران‌اند. برخی معلمان هم ترس از یادگیری دارند. یادگیری درد دارد و آن‌ها نمی‌خواهند درد بکشند. ادعا شد **یادگیری** مثل زایمان درد دارد. به‌نظر می‌رسد برای تغییر و تحول در نظام آموزشی، باید به فکر آموزش و یادگیری در کف کلاس درس بود.

تدریس پژوهی درواقع بازاندیشی عمل تدریس و تحقیق درباره‌ی تدریس و معلمی است. نگارنده معتقد است، معلمان ایرانی برای هرگونه بهسازی و نوسازی فرایند آموزش و یادگیری باید از مطالعه‌ی تدریس خود به وسیله‌ی خود و ثبت و ضبط صوتی، تدریس خود شروع کنند. چندین بار صدای ضبط‌شده‌ی خود را گوش کنند و اگر خواستند، یک بار تدریس خود را از منظر یک همکار مورد مذاقه و مشاهده قرار بدهند. دوستی را به کلاس درس و تدریس فرا خوانند و از او بخواهند به‌عنوان مشاهده‌گری فعال، «معلمی» خود را به تصویر بکشند، یا با فیلم‌برداری، فیلم خود را با همکاران مشاهده کنند. مشاهده و مطالعه‌ی فرایند کلاس‌داری (تدریس) یا به بیان استاد سرکارآرانی **معلمی**، نکته‌ها و گفته‌هایی را نهان می‌کند که خیر و برکتش به دانش‌آموزان می‌رسد.

به امید روزی که معلمان خود به تدریس و بهبود و بهسازی معلمی بیندیشند.

